

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНЯХ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА XVII МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ,
АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ»**

ОДЕСА 2019

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Статистичні методи дослідження соціально-економічних процесів на макро- та мезорівнях. XVII міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях», Одеса 18-19 квітня 2019 р. Одеса, ОНЕУ. – 2019. – 37 с.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітковська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Готліб І.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – к.е.н., старший викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету.

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

Підгорний А. З. Сучасні проблеми та перспективи демографічного розвитку.....	4
Милашко О. Г. Сучасні тенденції розподілу доходів на макрорівні ...	7
Ольвінська Ю. О. Регіональні порівняння людського розвитку.....	10
Погорєлова Т. В. Проблеми розвитку агробізнесу в Україні та їх статистичний аналіз.....	16
Піскун А. В. Сучасний стан секторів економіки України.....	19
Самотоєнкова О. В. Статистичне оцінювання біржової діяльності в Україні.....	21
Тарасова К. І. Статистичне дослідження глобальних ризиків сучасності	26
Готліб І. Г. Формування державного бюджету та проблеми його збалансованості.....	30
Вітковська К. В. Питання оцінки рівня життя в регіонах України.....	34

РЕГІОНАЛЬНІ ПОРІВНЯННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Кінець двадцятого століття ознаменувався змінами у підходах до оцінки розвитку країн світу. Так, протягом тривалого часу вважалось, що основним показником розвитку економіки будь-якої країни є стале економічне зростання. З точки зору розвитку людини якість економічного зростання має таке ж визначальне значення, як і його кількісна характеристика [1, с. 26]. Усвідомлення того, що економічне зростання не є синонімом людського розвитку змістило інтереси науковців у біг взаємодії економічного та соціального розвитку. Результатом такого переосмислення стала розроблена у 1990 році експертами ООН Концепція людського розвитку. Концепція людського розвитку спрямована на забезпечення розвитку людини в інтересах людини і власними силами людини. Для цього необхідно створення сприятливого з позицій людського розвитку середовища – економічного, політичного, соціального, екологічного. Тобто, незалежно від соціального походження людини, етнічної чи расової приналежності, віку, статі передбачається забезпечення рівних прав і вільного доступу до економічних ресурсів, соціальних послуг тощо.

Рівень людського розвитку концентрує у собі досягнення певного ступеня економічного, соціально-політичного, демографічного та інтелектуального розвитку країни в цілому. При розрахунку індексу людського розвитку враховуються 3 види показників:

- очікувану тривалість життя,
- рівень освіти населення країни,
- рівень життя.

Залежно від значення ІЛР країни групують за рівнем розвитку. Протягом всього аналізованого періоду Україна знаходиться у групі країн з високим рівнем людського розвитку [2, с. 37]. Але за аналізований період спостерігалась тенденція до погіршення показників людського розвитку (рис. 1).

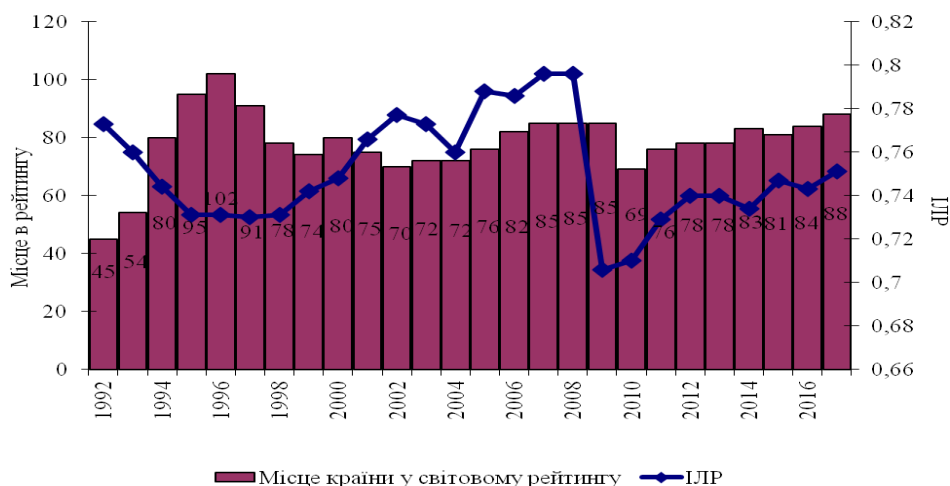

Рис. 1. Динаміка рівня індексу людського розвитку в Україні

У 2017 році Україна займала 88 місце серед 189 країн світу. Найбільшого значення ІЛР досяг в 2007-2008 рр. (0,796). Найнижчий рівень ІЛР спостерігався в 2009 році (0,706).

Найбільший спад показників людського розвитку в Україні спостерігався у 1994 – 1997 роках та у 2009 році. Різке погіршення умов людського розвитку у 90-х роках були викликані перехідними процесами, що відбувалися в Україні та глибокою соціально-економічною кризою. Однак перехід до ринкової економіки здійснювали й інші країни, з якими Україна мала спільне минуле та приблизно однакові стартові умови, але втрати в рівні людського розвитку вони мають набагато менші. Наприклад, у Росії на початку 2000-х років ІЛР дорівнював 0,795 (57 місце в рейтингу), у Білорусії – 0,790 (62 місце), у Естонії – 0,853 (36 місце) [2, с. 38]. році вище перелічені країни досягли дуже високого рівня людського розвитку. Так, у 2017 році Естонія займає 30 місце (ІЛР дорівнює 0,871), Росія – 49 місця (0,816), а Білорусія – 53 місця (0,808). Польща, яка на початку свого перехідного періоду була, з точки зору людського розвитку значно позаду України, змогла поліпшити ситуацію протягом минулого десятиліття і обігнати Україну. У 2002 році Польща вже займала 37 місце за рівнем людського розвитку в світі, а у 2017 році ІЛР дорівнював 0,865 (33 місце).

Якщо проаналізувати окремі складові індексу, стає зрозумілим, що найвище значення з усіх має індекс освіти, а за іншими показниками (особливо це стосується очікуваної тривалості життя при народженні) Україна значно поступається країнам с аналогічним рівнем розвитку [3].

Індекс грамотності дорослого населення України є традиційно високим, останні роки він знаходиться на рівні 99,6%, і є наслідком тривалої уваги до рівня освіти в нашій країні. На високому рівні знаходиться показник сукупної частки учнів. З 1992 по 1994 роки цей показник дещо знизився, але починаючи з 1995 року цей показник впевнено зростає і в 2000-х роках досяг рівня 84%, що відповідає середньому рівню розвинених країн [2, с. 38].

Серед окремих складових індексу людського розвитку найгірше значення має показник, що характеризує середню очікувану тривалість життя при народженні. За період 1992 – 1995 рр. тривалість життя в Україні скоротилась на 3,2%.

Це було обумовлене, в першу чергу, збільшенням економічного та психологічного тягаря перехідного періоду, підвищенням рівня стресових факторів, зниженням рівня життя, зростанням рівня бідності та злиднів. Все це сприяло розвитку таких негативних явищ, як збільшення рівня захворюваності, отруєння алкоголем, зловживання наркотиками, збільшення нещасних випадків, самогубств тощо. Починаючи з 1996 року середня очікувана тривалість життя почала збільшуватися, що стало індикатором закінчення шокowego періоду кризи. Наступний етап скорочення тривалості життя в Україні спостерігався з 2002 по 2008 рік. З 2009 року тривалість життя поступово збільшується і у 2017 році досягнула максимального значення за всю історію незалежної України – 72,1 роки. Не зважаючи на позитивну тенденцію

до зростання тривалості життя Україна значно відстає від країн Європи [4]. Так, найбільша середня очікувана тривалість життя у Швейцарії та Італії – 83 роки.

Ще більше ніж за показниками середньої тривалості життя Україна відстає за рівнем валового національного доходу на душу населення. Слід відмітити, що протягом аналізованого періоду спостерігаються проміжки часу, яким притаманна тенденція до зростання даного показника.

Так, за період 2001-2008 ВНД на душу населення збільшився майже у 5 разів, але далі спостерігається спад у 2009 та 2014 роках на 35,4% та 29,3% відповідно. У 2017 році ВНД збільшився на 20,7% порівняно з 2016 роком. Максимального рівня ВНД на душу населення досяг в 2013 році (4161 дол.), а мінімальний рівень – 2000 рік (621 дол.).

Якщо порівнювати рівень ВНД на душу населення з країнами Європи, то Україна займає передостаннє місце, нищий рівень ніж в Україні зафіксовано лише у Молдові (рис. 2). В інших країнах ВНД значно перевищує ВНД України.

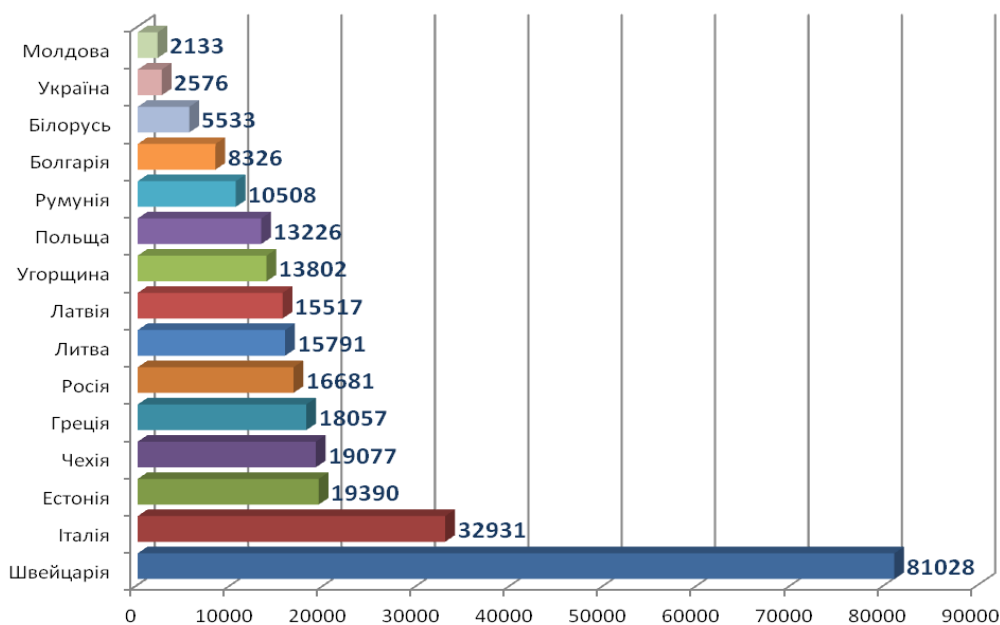

Рис. 2. Валовий національний дохід на душу населення в країнах Європи у 2017 році

Так, у 2017 році ВНД на душу населення Швейцарії у 31 раз, у Італії – майже у 13 разів, у Естонії, Чехії, Греції – у 7 разів, у Росії, Литви, Латвії, Угорщині, Польщі, Румунії – більше ніж у 5 разів перебільшував аналогічний показник в Україні. На жаль на сьогоднішній день рівень валового національного доходу на душу населення в Україні ближче до таких країн як В'єтнам, Гондурас, Лаос та Судан, ніж до розвинутих країн Європи та світу.

Аналізуючи розвиток людського потенціалу в рамках однієї країни можна точніше врахувати все розмаїття його проявів, чого неможливо зробити на світовому рівні, коли необхідно враховувати певний набір показників, притаманний усім країнам. Тому починаючи з 1992 року крім звітів про людський розвиток в глобальному масштабі, стали готувати і Національні

доповіді про людський розвиток, використовуючи аналогічну методику, але адаптуючи її до національних особливостей.

Україна одна з перших серед країн Центральної та Східної Європи стала розраховувати індекс людського розвитку по окремих регіонах України. Для розрахунку індексу регіонального людського розвитку (далі ІРЛР) були взяті як показники-стимулятори людського розвитку, так і показники-дестимулятори. Перший варіант Національної методики оцінки людського розвитку був розроблений у 2000 році. Однак, за десятирічний період використання відбулися значні зміни в соціально-економічній ситуації, в інформаційно-статистичному забезпеченні досліджень, виникли нові аналітичні потреби. Удосконалена методика, яка використовується для розрахунку починаючи з 2010 року включає в себе 33 показника, які об'єднані в 6 блоків відповідно до основних аспектах людського розвитку: відтворення населення; соціальне положення; комфортне життя; добробут; гідна праця; освіта [5].

Дана методика розрахунку ІРЛР дозволяє виявити резерви підвищення рівня людського розвитку, виявити лідерів і аутсайдерів серед областей України, більш розширено проаналізувати окремі аспекти людського розвитку, тобто все це, що не дозволяє зробити розрахунок і аналіз ІЛР.

Але при аналізі та зіставленні показників окремих регіонів України відсутня шкала оцінки рівня людського розвитку, яка дозволила виявити межі і ступінь розвитку людського потенціалу. Тому, згрупуємо регіони України у п'ять груп, виділивши групи з дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем людського розвитку у 2004, 2010 та 2017 рр. та [6].

Так, у 2004 році найбільша кількість областей України (20%) потрапила до групи з низьким рівнем людського розвитку, найгірший показник спостерігався у Чернігівській області (рис. 3).

Рис. 3. Картограма розподілу регіонів України за рівнем регіонального людського розвитку у 2004 році

До групи з високим рівнем людського розвитку відносяться Львівська, Полтавська та Чернівецька області, а також АР Крим. Найвищий рівень

спостерігався у Закарпатській області, вона єдина потрапила до групи з дуже високим рівнем людського розвитку.

У 2010 році спостерігається деяке покращення показників, що характеризують рівень людського розвитку в Україні: скоротилась кількість областей, що мають дуже низькій та низький рівень.

Рис. 4. Картограма розподілу регіонів України за рівнем регіонального людського розвитку у 2010 році

Найгірший рівень людського розвитку спостерігався у Житомирській області. Також слід зазначити збільшення кількості областей з дуже високим рівнем людського розвитку. Якщо у 2004 році до цієї групи потрапила лише одна область, то у 2010 році сім областей. Найвищий рівень спостерігався у Харківській області. Найбільша кількість областей у 2010 році (32%) потрапили до групи з середнім рівнем людського розвитку [7]. Але така позитивна тенденція спостерігалась не довго.

Рис. 5. Картограма розподілу регіонів України за рівнем регіонального людського розвитку у 2017 році

У 2017 році кількість областей з дуже високим рівнем розвитку значно скоротилася, а кількість областей з дуже низьким рівнем людського розвитку навпаки збільшилася. Так, у групу з дуже високим рівнем розвитку потрапили Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області. Найбільша кількість

областей – 27% – це області з низьким рівнем людського розвитку. Найгірший рівень людського розвитку спостерігався у Кіровоградській області, а найвищий – у Чернівецькій області. Особливу увагу слід звернути на погіршення показників людського розвитку в таких областях як Київська, Одеська та Черкаська. Ці області мають значний потенціал для людського розвитку, але у 2017 році потрапили до групи областей з низьким рівнем регіонального людського розвитку.

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що в Україні існує негативна тенденція до погіршення показників регіонального людського розвитку. З огляду на це, особливої актуальності набуває поглиблений аналіз окремих причин погіршення показників людського розвитку, як в цілому по Україні, так і по окремих регіонах, а також розробка науковообґрунтованого методичного та інформаційного забезпечення стратегій розвитку регіонів. Досвід країн з розвинутою економікою доводить надзвичайну важливість виваженої регіональної політики в підвищенні добробуту та створенні сприятливих умов для всього населення незалежно від місця проживання.

Література

1. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под общей редакцией проф. В. П. Колесова, 2-е издание, доп. и переработанное. – Москва: Права человека, 2008. – 636 с.
2. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону : монографія // А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, О. Г. Милашко та ін. – Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2016. – 218 с
3. Olvinskaya J. O. Dynamics of indicators of human development in Ukraine / J. O. Olvinskaya // Economics, management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. - Les Editions L'Originale, Paris, France. 2016. - P. 265-269.
4. Ольвінська Ю. О. Проблеми соціально-економічного розвитку країн Євросоюзу / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (Одеса 22- 23.04.2015). – Одеса: ОНЕУ, 2015. – С. 18-21.
5. Методика вимірювання регіонального людського розвитку – Київ, 2012. – 50 с.
6. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 72 с.
7. Ольвінська Ю. О. Диференціація регіонів України за рівнем людського розвитку / Ю. О. Ольвінська // Economics, management, law: problems and prospects: Collection of scientific articles. - United Kingdom: Agenda Publishing House, 2015.- Vol. 1. – P. 350-353.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА XVII МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

**НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА
МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ
РІВНЯХ**

**СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ»**

ОДЕСА

2019